

Dr hab. Renata Jakubczuk, prof. UMCS
Katedra Lingwistyki Stosowanej
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Mail : renata.jakubczuk@mail.umcs.pl

Lublin, 15 kwietnia 2024 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Doroty Czerkies pt.
„La poétique du silence et ses variantes dans la prose de Jean-Philippe Toussaint”
napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Wacława Rapaka
(promotor pomocniczy: dr Karolina Czerska)**

Przedmiotem rozprawy doktorskiej mgr Doroty Czerkies jest twórczość współczesnego belgijskiego pisarza, fotografa i reżysera Jeana-Philippe’a Toussainta (ur. 1957). Motywem przewodnim prowadzonych badań jest poetyka milczenia w powieściach i krótkiej prozie autora. Wybór takiego tematu jest w pełni uzasadniony, gdyż eksploracja zjawisk związanych z milczeniem w utworach tego belgijskiego artysty nie była dotąd przedmiotem spójnej i jednorodnej tematycznie pracy naukowej. Mgr Dorota Czerkies postanowiła przebadać dość duży korpus tekstów obejmujący dwadzieścia pozycji, w tym trzynaście powieści, trzy zbiory mikro-opowiadań, dwa mikro-opowiadania oraz dwa teksty intermedialne. Diachronicznie badany okres obejmuje cztery dekady twórczości Toussainta: począwszy od lat 80. XX w. aż po czasy współczesne; od premierowej powieści *Échechs* (1979-1983) – chociaż debiutem wydawniczym pisarza była powieść *La Salle de bain* z 1985 roku – po mikro-opowiadanie z 2021 r. *La Disparition du paysage*. Synchronicznie, Doktorantka analizuje teksty z różnych gatunków prozatorskich świadomie rezygnując z drobnych form dramatycznych Toussainta czy innych tekstów okolicznościowych bądź współautorskich. W skład korpusu nie wchodzi również najnowsze publikacje belgijskiego pisarza, czyli *L’instant précis où Monet entre dans l’atelier* i *C’est vous l’écrivain* z 2022 roku oraz najnowsza powieść *L’Échiquier* (Éditions de minuit, 2023).

Trzeba przyznać, że tytuł pracy jest dość intrygujący i z pewnością budzi ciekawość czytelnika. Można przetłumaczyć go dwojako „Poetyka milczenia i jej warianty lub Poetyka milczenia i jego wariantów w prozie Jeana-Philippe’a Toussainta”. Treść pracy wskazuje raczej na pierwszą propozycję, chociaż druga też wydaje się być zasadna. Szkoda, że Doktorantka nie podaje w streszczeniu własnej propozycji tłumaczenia tytułu.

Jak wiadomo różne formy milczenia od lat znajdują się w centrum zainteresowania badaczy z wielu dyscyplin naukowych. Sam koncept nie jest oczywiście nowy, ale jego interpretacja czy praktyczny sposób wyrażania/zastosowania w pisarstwie jest pewnym procesem ewolucyjnym i zmienia się wraz z kolejnymi poszukiwaniami nowych propozycji estetycznych w historii literatury. Mgr Dorota Czerkies podjęła się zatem trudnego zadania sięgając po różnorakie narzędzia analiz



proponowane przez międzynarodowe grono badaczy. Powołuje się przy tym na źródła w trzech językach: polskim, francuskim i angielskim. Ponadto rozprawa ma charakter interdyscyplinarny i doskonale wpisuje się w obecny trend prowadzenia badań naukowych, które nie ograniczają się tylko do jednej dyscypliny naukowej, sięgając po wiele narzędzi badawczych z dyscyplin pokrewnych. I tak, Doktorantka powołuje się na prace Laurenta Demoulina, Fieke Shoots, Ruth Amar czy Claire Olivier odnośnie do interpretacji literackich czy artystycznych; Chrstiana Nibbriga, Bronisława Dąga, Romana Ingardena, Rolanda Barthes'a, Stefanii Skwarczyńskiej, Teresy Cieślukowskiej przy analizach dotyczących pojęcia „silence” (milczenia) i „réticence” (przemilczenia, powściągliwości, wahania); Ryszarda Nycza odnośnie do antropologii literackiej i poetyki doświadczenia. Językoznawcze propozycje Jolanty Rokoszowej, która proponuje maksymalistyczny program badań nad milczeniem posłużyły mgr Czerkies do bardziej globalnego spojrzenia na badane utwory. Doktorantka nie pominęła także klasyków badań literackich jak John Barth, Gérard Genette, Gilles Deleuze, Félix Guattari czy Claude Lévi-Strauss. Lista nazwisk, na które Autorka powołuje się w rozprawie jest imponująca, a przecież wymieniłam tylko kilka z nich. Zatem już na wstępie należy zaznaczyć, że praca jest bardzo dobrze udokumentowana.

Dysertacja skonstruowana jest prawidłowo. Składa się z dość obszernego, liczącego 34 strony wstępu, trzech rozbudowanych i proporcjonalnych rozdziałów o trójdzielnej konstrukcji, zakończenia, bibliografii oraz streszczenia w języku polskim i angielskim, co czyni pracę spójną i klarowną. Całość liczy 310 stron; jest to więc solidne studium, nawet nieco wykraczające poza przyjętą normę dla rozpraw doktorskich. Praca jest zredagowana poprawnym językiem francuskim. Doktorantka dokonała korekty językowej, ograniczając literówki czy inne drobne błędy, natomiast nie ustrzegła się dość licznych błędów edytorskich. Wróć do tej kwestii pod koniec recenzji.

W części wstępnej pracy Autorka przedstawia sylwetkę pisarza, skupiając się przede wszystkim na jego działalności artystyczno-literackiej. Proponuje też szczegółowy podział wszystkich publikacji belgijskiego artysty, dzieląc je na dwie grupy: teksty *stricte* literackie (powieści oraz inne utwory, którym również przypisuje konkretne etykiety generyczne) oraz różne rodzaje paratekstów. Wśród innych tekstów literackich Doktorantka wymienia trzy grupy: pierwszy obejmuje 3 miniatury teatralne z lat osiemdziesiątych XX w., drugi zawiera teksty intermedialne wg terminologii Andrzeja Hejmeja zawierające elementy prozy, fotografii, malarstwa, rysunku czy filmu, natomiast trzecia grupa to krótkie formy literackie. Doktorantka podda analizie wszystkie elementy części literackiej oprócz jednej: miniatur teatralnych. Jako teatrolog od lat zajmujący się tekstami dramatycznymi bardzo tego żałuję, tym bardziej, że nie zajęłoby to Autorce zbyt wiele miejsca i czasu, nawet jeśli w temacie jasno zaproponowała zbadanie milczenia tylko w prozie Toussainta. Tym bardziej, że sporo miejsca poświęca paratekstom i innym formom działalności artystycznej autora. Nie jest to oczywiście zarzut, a tylko pewien niedosyt z mojej strony.

Kolejnym elementem wprowadzenia jest usytuowanie pisarstwa autora w kontekście badań postmodernistycznych. Pani mgr Czerkies wyjaśnia w jaki sposób badacze rozumieją ten termin i które propozycje terminologiczne wykorzysta w swoich analizach, skupiając się oczywiście na części literackiej twórczości Toussainta. Zwraca tu szczególną uwagę na takie cechy charakterystyczne dla współczesnej literatury minimalistycznych autorów skupionych wokół wydawnictwa Les Éditions de



Minuit jak wyczerpanie (l'épuisement), odnowa (le renouvellement) czy recykling (le recyclage). Można zresztą przyjąć, że ogólnie pojęta estetyka pisarzy wydawnictwa Minuit będzie punktem odniesienia dla rozważań Doktorantki na wszystkich etapach prowadzonych analiz. Następnie Autorka przedstawia stan badań nad twórczością Toussainta i wyjaśnia na jakich autorytetach oprze swoje badania różnorodnych form toussaintowskiego „silence”, ale przede wszystkim „réticence”. Jak sama precyzuje, toussaintowska poetyka milczenia to „układ chwytów umożliwiający ujawnienie się w utworze znaczących miejsc niedookreślenia (Ingarden, Skwarczyńska) [który] jest paradoksalnie przejawem renarratywizacji tekstu i poszukiwania języka pisarskiego w epoce płynnej nowoczesności” (s. 303-304). Kończąc rozważania wstępne, mgr Czerkies wyjaśnia jakie założenia badawcze i cele chce udowodnić i osiągnąć w trakcie prowadzonych analiz oraz przedstawia korpus, najważniejsze linie metodologiczne i zawartość poszczególnych części pracy.

W rozdziale pierwszym rozprawy Doktorantka szczegółowo opisuje charakterystyczne cechy poetyki Jeana-Philippe'a Toussainta. Rozdział podzielony jest na trzy podrozdziały przedstawiające kolejno autora i jego twórczość literacką, główne tematy (upływający czas oraz pisarstwo), a także minimalizm narracyjny prozy belgijskiego pisarza. W pierwszym podrozdziale Autorka podkreśla hybrydowy charakter badanych tekstów, gdyż – jak pisze – „niezależnie od wybranej formy czy długości tekstu, pisarstwo Toussainta jest hybrydowe/hybrydyczne i czerpie z różnych gatunków, różnych poziomów języka, kodów semiotycznych i odniesień medialnych. Należy również zauważyć szczególne miejsce jakie, zajmuje w tym pisarstwie fragment/akapit. Podkreślenie znaczenia akapitu stanowi tak naprawdę główny przejaw postmodernistycznej hybrydyzacji tekstów Toussainta” (s. 38). W swoich rozważaniach Doktorantka akcentuje ewolucyjny charakter badanych tekstów, które łączą w sobie różne elementy podlegające ciągłym modyfikacjom i przekształceniom. Określa je – za Dominique Fisher – mianem *brico(l)lage'u*, techniki doskonale wpisującej się w pisarstwo związane z Les Éditions de Minuit. Podobnie zresztą jak poetyka fragmentu (akapitu) będąca podstawą pisarstwa minimalistycznego Toussainta, bazującego na pojęciu „réticence” rozumianego jako figura stylistyczna, chwyt przemilczenia czy kategoria estetyczna. W rozdziale tym mgr Czerkies krok po kroku, tekst po tekście, drobiazgowo analizuje utwory wchodzące w skład wybranego korpusu pod kątem ich różnorodności gatunkowej, wyszukując w nich obecność czy tylko symptomy obecności różnych podgatunków, jak kryminały, romanse, powieści szpiegowskie, podróże czy autobiograficzne oraz odniesienia do wiadomości prasowych, nawiązania do serialu, reportażu, pamiętnika/osobistego dziennika. Autorka podkreśla również intertekstualny aspekt twórczości Toussainta związany z obecnością różnego rodzaju obrazu jak np. malarstwo, fotografia, reklama czy aspekt intermedialny związany z filmem, muzyką, tańcem. Drugi podrozdział, traktujący o tematyce twórczości belgijskiego pisarza i charakterystyce jego protagonisty w ujęciu diachronicznym, podkreśla, że wspólnym mianownikiem jest tu temat upływającego czasu, przypisana do każdej postaci nieokreśloność i konstrukcja jej tożsamości w relacji z rzeczywistością. Pomimo ogromnej różnorodności – zdaniem Doktorantki – niemalże wszystkie postaci Toussainta charakteryzuje doświadczenie związane z upływającym czasem, który jest wciąż na nowo przeżywany przez protagonistów nawet na poziomie fizycznym, somatycznym. Inną wspólną cechą postaci jest prowadzenie działalności artystycznej, najczęściej pisarskiej. Protagonista zmagający się



z procesem pisania jest zresztą typowy dla nowej literatury postmodernistycznej zapoczątkowanej przez nową powieść jeszcze w latach pięćdziesiątych XX wieku. Fakt ten ma bezpośredni związek z tematyką trzeciego podrozdziału traktującego o pisarstwie minimalistycznym Toussainta, które ma swoje źródło w estetyce „nowej nowej powieści” doskonale wpisującej się w technikę praktykowaną przez pisarzy Les Éditions de Minuit, takich jak Jean Echenoz, Christian Oster, Patrick Deville, Marie Redonnet czy Éric Chevillard. Doktorantka wielokrotnie przywołuje w swojej pracy estetykę pisarstwa Les Éditions de Minuit, nie powołuje się jednak na dość nowe opracowanie tej tematyki w pracy Anny Maziarczyk zatytułowanej *Reconfiguration romanesque de Minuit: Jean Echenoz, Éric Chevillard, Tanguy Viel* (Wydawnictwo UMCS, Lublin 2017). Toussaintowski minimalizm przejawia się na wielu płaszczyznach: filozoficznej, egzystencjalnej i artystycznej. Jak pisze mgr Czerkies jest to „proza minimalistyczna w sensie wąskim i szerokim tego terminu” (s. 84), a minimalizm literacki może być rozpatrywany zarówno w sensie diachronicznym jak i synchronicznym, które pozostają ze sobą w relacji. Charakterystyka ta dotyczy wszystkich form literackich praktykowanych przez Jeana-Philippe’a Toussainta. W tej części pracy Doktorantka dokonuje szczegółowych analiz utworów ze swojego korpusu, popierając swoje uwagi starannie dobranymi cytatami potwierdzającymi minimalizm prozy na wielu płaszczyznach. Praca z pewnością nabrałaby przejrzystości, gdyby Autorka wyraźnie wyodrębniła poszczególne pola poprzez nazwanie konkretnych podrozdziałów.

Rozdział drugi, rozpoczynający się od strony 116, nawiązuje już wprost do zaproponowanego tematu rozprawy, tzn. do pojęcia milczenia. Traktuje o aspektach formalnych poetyki milczenia w prozie Toussainta, omawiając funkcjonowanie milczenia znaczącego – za Barthes’em – na poziomie formy poszczególnych utworów. Podzielony jest na trzy podrozdziały dotyczące materialności tekstu, stylu i narracji. W pierwszej części zostały zbadane cechy zapisu typograficznego związanego z poetyką fragmentu i typowymi dla niej przerwami, czyli światłem typograficznym (zawieszenie czy przejście między poszczególnymi akapitami). *Collage* czy *bricollage* dotyczą układu poszczególnych akapitów w tekście jest pewnego rodzaju grą/zabawą językową wprowadzoną do zapisu intencjonalnie w określonym celu. Może służyć wzmocnieniu fragmentaryczności tekstu i zaburzeniu jego spójności. W tego typu sytuacji słowa i przerwy w zapisie nabierają równorzędnego statusu. W zależności od rodzaju tekstu w poetykę milczenia mogą wpisywać się różne elementy związane z fizycznym zapisem tekstu np. użycie znaków interpunkcyjnych, różnego rodzaju czcionki, przypisów, wstawianie zapożyczeń z języków obcych czy cytatów, ale także wstawienie do tekstu innych nośników informacji, jak zdjęcia czy rysunki charakterystyczne dla tekstów intermedialnych. Zdaniem Autorki są to techniki uwypuklające znaczenie niedookreślenia wykorzystanych źródeł, przemilczenia pewnych kwestii poprzez pozostawienie białych plam, które w zależności od tekstu przybierają różne formy i długości. Kolejnym elementem badanym przez mgr Czerkies jest funkcjonowanie milczenia na poziomie stylistycznym tekstu. Wymienia tutaj za Barthesem trzy główne zabiegi stylistyczne dotyczące użycia specyficznego słownictwa, składni i figur retorycznych. I znowu aż się prosi, aby wprowadzić odpowiednie podrozdziały i uporządkować wywód. Z pewnością można w ten sposób uniknąć wielu powtórzeń. Podobnie w ostatniej części tego rozdziału, która poświęcona jest różnym rodzajom toussaintowskiej narracji. Klarowny podział na



podrozdziały omawiające kolejno wybrane formy focalizacji wewnętrznej czy narracji homodiegetycznej i heterodiegetycznej ułatwiły bez wątpienia szybszą orientację i niejako zmusił Doktorantkę do lepszego uporządkowania wywodu i nie powracania do już wcześniej omówionych kwestii. Należy pochwalić mgr Czerkies za odwagę i swobodę, z jaką posługuje się narzędziami analiz językoznawczych. Interdyscyplinarny charakter tego rozdziału z pewnością podnosi wartość całej pracy.

W rozdziale trzecim rozprawy Autorka przeprowadza analizy czysto literackie, w końcu praca należy do dyscypliny „literaturoznawstwo”. Nieodzownym elementem takich badań jest analiza świata przedstawionego, w którego skład wchodzi postać, intryga/akcja oraz czas i przestrzeń. W sposób naturalny nasuwa się tutaj nałożenie siatki związanej z pojęciami przemilczenia i niedookreślenia. Tak też czyni Doktorantka rozpoczynając od opisu toussaintowskich postaci. Podkreśla, że protagonista w utworach belgijskiego pisarza jest postmodernistycznym awatarem człowieka, pozbawionym cech charakterystycznych, nieokreślonym i niedookreślonym; jest to człowiek przyjmujący postawę niechętną, wyczekującą czy wręcz wrogą wobec własnego istnienia, człowiek, który staje się biernym obserwatorem własnej egzystencji naznaczonej widmem nieuchronnej śmierci. To protagonista nawiązujący do poetyki nowej powieści: czytelnik niewiele o nim wie, jak wygląda, czym się kieruje w życiu, jaki jest jego codzienny *modus vivendi*, jaką przyjmuje postawę wobec otaczającego go świata. Poetyka milczenia czy raczej przemilczenia uwidacznia się więc zarówno w prezentacji bezpośredniej postaci jak i pośredniej poprzez czyny i zachowanie bohatera, jego podejście do upływającego czasu. Jako remedium na lęk przed przemijaniem, protagonista powieści Jeana-Philippe’a Toussainta stosuje akt/proces twórczy sam stając się pisarzem, podobnie jak ma to miejsce u wielu przedstawicieli gatunku nowej powieści. Protagonista-pisarz zmagający się z pisarstwem, zapoczątkowany przez André Gide’a w *Falszerych* (*Les Faux-monnayeurs*), jest przecież charakterystyczny dla tego gatunku. Można tu przypomnieć opracowanie Czesława Grzesiaka pt. *Les personnages-écrivains aux prises avec l’écriture dans l’œuvre romanesque de Robert Pinget* (Wydawnictwo UMCS, Lublin 2001). Odnośnie do budowy intrygi – podobnie jak w przypadku postaci – proza toussaintowska wpisuje się w estetykę nowej powieści, która kwestionuje/podważa zasadność linearnej budowy opowiadanej historii jako podstawy konstrukcji tekstu, zastępując ją luźno połączonymi ze sobą fragmentami/akapitami; kanoniczne znaczenie więzi przyczynowo-skutkowej nie jest respektowane, podobnie jak chronologia wydarzeń. Nielinearna budowa czasu czy nieprecyzyjne określenie przestrzeni dopełniają obraz postmodernistycznego świata przedstawionego w powieściach i krótkiej prozie Jeana-Philippe’a Toussainta. Przyznam, że rozdział ten przeczytałam z dużym zainteresowaniem.

W konkluzji rozprawy, mgr Dorota Czerkies powraca do hipotez badawczych sformułowanych we wstępie i omawia rezultaty przeprowadzonych analiz. Rozpoczyna od rozważań terminologicznych przypominając, jak rozumie kluczowe dla pracy pojęcia, ponownie je definiując i wyjaśniając ich zastosowanie w tekstach Jeana-Philippe’a Toussainta. Podkreśla również, że przyjęte w pracy maksymalistyczne ujęcie pojęcia „milczenie” pozwoliło zbadać nie tylko strategię narracyjną, ale również inne elementy składające się na poetykę milczenia prozy Toussainta, takie



jak język, styl, intryga, czasoprzestrzeń czy postać/bohater/protagonista, którego egzystencjalne zmagania z bytem wpisują się w kategorię „réticence”. Doktorantka konkluduje, że „[n]ie jest to milczenie braku, a środek postmodernistycznej literatury odnowy, rodzaj tworzywa i źródło metody twórczej” (s. 306), charakterystyczne dla całej dotychczasowej twórczości belgijskiego pisarza.

Licząca 25 stron bibliografia oraz trzystronicowe streszczenia w języku polskim i angielskim zamykają rozprawę mgr Doroty Czerkies. Takie udokumentowanie pracy budzi szacunek i potwierdza dobre rozeznanie Autorki w literaturze przedmiotu, a liczba przypisów (po kilka na stronie) świadczy niewątpliwie o umiejętności wykorzystania źródeł. Pewnym mankamentem jest podział bibliografii tylko na dwie części zawierające utwory Jeana-Philippe’a Toussainta (proza oraz inne teksty) i pozostałe pozycje „wrzucone do jednego worka”. Ich usystematyzowanie dziedzinowe z pewnością ułatwiłoby rozeznanie czytelnika w cytowanych źródłach, a lekkie wcięcie po każdym nazwisku pozwoliłoby na szybsze „zlokalizowanie” poszczególnych pozycji.

Oceniając stronę techniczną rozprawy, z recenzenckiego obowiązku, muszę wytknąć pewną liczbę niedociągnięć. Przy korpusie tekstów obejmującym 20 pozycji zdecydowanie lepiej byłoby zaproponować użycie skrótów tytułów i podać paginację bezpośrednio po cytacie, a nie w przypisie. Wydatnie zmniejszyłoby to liczbę przypisów dolnych. Może właśnie dlatego Autorka nie stosuje ich ciągłej numeracji? Kolejnym mankamentem jest niekonsekwentne użycie nawiasów. Chodzi przede wszystkim o nawiasy kwadratowe w cytatach zaznaczające „cięcia” lub wyjaśnienia Doktorantki (np. s. 211). Jest to szczególnie istotne we fragmencie mówiącym o używaniu nawiasów przez Toussainta. Wyodrębnione cytaty raz mają interlinię pojedynczą a raz półtorej jednostki (np. s. 191 i 210). Niektóre cytaty są powtarzane kilkakrotnie (s. 200, 218). Cudzysłów użyty do wyodrębnienia cytatu jest jego integralną częścią – w pracy mgr Czerkies nagminnie zostawiany jest na końcu linii bez tekstu lub „łąduje” w następnej linii nie zamykając tekstu. A przecież wystarczy użyć francuskiej klawiatury, która „łączy” ten znak z tekstem w sposób nierozzerwalny pozostawiając jednocześnie wymaganą spację. Zwracam również uwagę na użycie przecinków po wyrażeniach okolicznikowych używanych na początku zdania, o czym Doktorantka często zapomina. Pozostaje jeszcze kwestia powtórzeń, które sama Autorka akcentuje wielokrotnie nawet na jednej stronie rozprawy (np. s. 165). Wyrażenia „comme nous l’avons déjà dit”, „comme il a été déjà indiqué”, „comme cela a été déjà dit”, „comme nous l’avons déjà signalé”, „comme nous l’avons exemplifié” itp. pojawiają się zbyt często i nie są tylko mankamentem stylistycznym, ale odnoszą się też do treści merytorycznej pracy. Rozprawa zredagowana jest w na ogół poprawnym języku francuskim, chociaż niektóre czasowniki (np. exhiber), zwroty (np. en effet) czy wyrażenia (np. reste inextricablement lié) są z pewnością nadużywane. Przydałaby się też staranniejsza korekta edytorska, aby uniknąć błędów typu „à fin de” zamiast „afin de” (s. 31, 49, 109); „en suite” zamiast „ensuite” (s. 31); „caractéristiques mis en œuvre” zamiast „mises” (s. 39); „publié 2005” zamiast „publié en 2005” (s. 52); „les photos faites » zamiast „prises” (s. 53); „il faut noter le fait de que...” (s. 84); Toussainte zamiast Toussaint (s. 97); „le recueils” (s. 252); „la cherche” zamiast „la recherche”; „l’autre côté de du bassin”; „bien que ces procédés sont...” zamiast „soient” (s. 263)...



Przechodząc do końcowej oceny rozprawy doktorskiej mgr Doroty Czerkies, chciałabym zaznaczyć, że jest to solidne studium opatrzone bogatym aparatem naukowym. Być może dlatego nie czyta się go „lekką, łatwo i przyjemnie”, gdyż wymaga ciągłego skupienia uwagi (podobnie jak utwory Toussainta). Pragnę również podkreślić, że badanie twórczości współczesnych – wciąż żyjących i piszących – autorów nie jest łatwe z powodu braku dystansu i zmian, które wprowadzają sami pisarze. Doktorantka podjęła się więc trudnego zadania, starając się wypełnić pewną lukę badawczą. Należy stwierdzić, że dobrze wywiązała się z tego zadania. Jej hipotezy badawcze sformułowane w części wstępnej pracy znajdują potwierdzenie w przeprowadzonych analizach.

Przedłożoną rozprawę doktorską oceniam pozytywnie i jednocześnie stwierdzam, że w pełni spełnia ona wymagania stawiane pracy doktorskiej wymienione w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie mgr Doroty Czerkies do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dorota Galuska

